

Κλείδα παρατήρησης για ανίχνευση αναπτυξιακών διαταραχών στο Νηπιαγωγείο

Περίληψη

Η παρατήρηση είναι από τις πρώτες και πιο γνωστές μεθόδους που χρησιμοποιούνται για τη μελέτη της συμπεριφοράς και της εξέλιξης του παιδιού. Στα πρώτα στάδια μιας έρευνας συνήθως αρχίζουμε την παρατήρηση του φαινομένου που μας ενδιαφέρει με μια άμεση, φυσική παρατήρηση για να συνεχίσουμε αν χρειαστεί με περισσότερο συστηματικές καταγραφές. Μέσω της παρατήρησης των παιδιών στο Νηπιαγωγείο συχνά αποκαλύπτονται σε πρώιμο στάδιο διάφορες αναπτυξιακές διαταραχές και όλοι γνωρίζουμε πόσο σημαντικό είναι αυτό. Υπάρχουν διάφοροι τρόποι καταγραφής της παρατήρησης όπως π.χ. η τήρηση ημερολογίου της τάξης, η καταγραφή ανά τακτά χρονικά διαστήματα, η καταγραφή της διάρκειας ή της έντασης μιας συμπεριφοράς κ.τ.λ. Επίσης μπορεί να χρησιμοποιηθούν διάφορα μέσα όπως π.χ. οι φωτογραφίες, οι μαγνητοφωνήσεις, οι βιντεοσκοπήσεις ή τα σχέδια. Καλό είναι οι καταγραφές να γίνονται σε διαφορετικές περιόδους κατά τη διάρκεια της ημέρας και σε διαφορετικές καταστάσεις. Με αυτόν τον τρόπο μπορούμε να έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της συμπεριφοράς των παιδιών. Στο κεφάλαιο αυτό θα προτείνουμε περιοχές παρατήρησης προκειμένου να ανιχνευθούν έγκαιρα αναπτυξιακά προβλήματα στο Νηπιαγωγείο.

1. Εισαγωγή

Η παρατήρηση είναι από τις πρώτες και πιο γνωστές μεθόδους που χρησιμοποιούνται για τη μελέτη της συμπεριφοράς και της εξέλιξης του παιδιού. Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, γιατροί, παιδαγωγοί, ψυχολόγοι ή απλοί γονείς κρατούσαν ημερολόγια της ανάπτυξης των παιδιών τους, στα οποία περιέγραφαν με λεπτομερή τρόπο τις αλλαγές στη σωματική, συναισθηματική και νοητική ανάπτυξη (Βοσνιάδου, 1995). Είναι γνωστό ότι τα πρότυπα ανάπτυξης (αναπτυξιακά χρονοδιαγράμματα) που καθορίζουν την ‘τυπική’ συμπεριφορά ενός παιδιού στις διάφορες ηλικίες είναι αποτέλεσμα συστηματικής παρατήρησης μεγάλου αριθμού παιδιών που έγινε στο πλαίσιο περιγραφικών ερευνών (π.χ Gessel, Thompson, Amatruda, 1929). Επίσης είναι γνωστό ότι ο Ελβετός ψυχολόγος Jean Piaget βάσισε τη θεωρία του για την ανάπτυξη της νοημοσύνης στη βρεφική ηλικία πάνω σε παρατηρήσεις των τριών παιδιών του (Piaget, 1962).

Στα πρώτα στάδια μιας έρευνας συνήθως αρχίζουμε την παρατήρηση του φαινομένου που μας ενδιαφέρει με μια άμεση, φυσική παρατήρηση (Βοσνιάδου, 2001) για να συνεχίσουμε αν χρειαστεί με περισσότερο συστηματικές καταγραφές.

Η παρατήρηση άμεση ή συστηματική παρόλο που εμπεριέχει συχνά το ρίσκο της υποκειμενικότητας και δεν επιτρέπει τη δημιουργία αιτιακών σχέσεων, εξηγήσεων και θεωριών, αποτελεί πηγή πολύτιμων πληροφοριών για τους επιστήμονες και τους ερευνητές.

Μέσω της παρατήρησης των παιδιών στο Νηπιαγωγείο συχνά αποκαλύπτονται σε πρώιμο στάδιο διάφορες αναπτυξιακές διαταραχές και όλοι γνωρίζουμε πόσο σημαντικό είναι αυτό. Υπάρχουν διάφοροι τρόποι καταγραφής της παρατήρησης όπως π.χ. η τήρηση ημερολογίου της τάξης, η καταγραφή ανά τακτά χρονικά διαστήματα, η καταγραφή της διάρκειας ή της έντασης μιας συμπεριφοράς κ.τ.λ. Επίσης μπορεί να χρησιμοποιηθούν διάφορα μέσα όπως π.χ. οι φωτογραφίες, οι μαγνητοφωνήσεις, οι βιντεοσκοπήσεις ή τα σχέδια. Καλό είναι οι καταγραφές να γίνονται σε διαφορετικές περιόδους κατά τη διάρκεια της ημέρας και δεν είναι απαραίτητο να γίνονται την ίδια μέρα. Η καταγραφή σε διαφορετικές ώρες της ημέρας και σε διαφορετικές καταστάσεις θα μας δώσει πιο ολοκληρωμένη εικόνα της συμπεριφοράς των παιδιών. Όταν παρατηρούμε ολόκληρη ομάδα παιδιών μπορούμε κάθε φορά να επιλέγουμε ποιο παιδί θα παρατηρήσουμε, ποια ώρα της ημέρας και για πόσο χρονικό διάστημα. Έτσι σύντομα θα έχουμε καταγράψει τη συμπεριφορά ολόκληρης της ομάδας.

Στη συνέχεια θα προτείνουμε περιοχές παρατήρησης προκειμένου να ανιχνευθούν έγκαιρα αναπτυξιακά προβλήματα στο Νηπιαγωγείο.

Οι περιοχές της συμπεριφοράς που θα προτείνουμε να παρατηρούν οι νηπιαγωγοί είναι οι ακόλουθες:

- ✓ Σωματική Λειτουργία και εξέλιξη (δεξιότητες αδρής και λεπτής κινητικότητας)
- ✓ Σχέσεις με τους ανθρώπους (ενήλικες και παιδιά)
- ✓ Τρόποι έκφρασης συναισθημάτων
- ✓ Γνωστικές Λειτουργίες
- ✓ Γλώσσα και ομιλία
- ✓ Λειτουργία του Εγώ
- ✓ Γενική εικόνα του παιδιού

2. Κλείδα παρατήρησης για εντοπισμό αναπτυξιακών διαταραχών

A. Δεξιότητες αδρής κινητικότητας και προσανατολισμός ως προς το χώρο.

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	ΠΑΡ/ΣΕΙΣ
1	Οι δεξιότητες της αδρής κινητικότητας φαίνεται να καθυστερούν σε σχέση με αυτές των άλλων παιδιών της ηλικίας του;	
2	Η αδρή κινητικότητα του παιδιού είναι γενικά αδέξια και ασυντόνιστη ;	
3	Πέφτει εύκολα ;	
4	Σκοντάφτει πάνω στ' άλλα παιδιά κατά τις μετακινήσεις του ;	
5	Ζητάει συχνά τη βοήθεια της δασκάλας χωρίς στην πραγματικότητα να τη χρειάζεται ;	
6	Ανεβοκατεβαίνει σκάλα με εναλλαγή ποδιών ;	
7	Δυσκολεύεται να κλοτσήσει τη μπάλα ;	
8	Συμμετέχει σε παιχνίδια που απαιτούν κίνηση;	
9	Μπορεί να σκαφαλώσει ;	
10	Μπορεί να χοροπηδήσει ;	
11	Μπορεί να κάνει κουτσό για λίγο ;	
12	Μπορεί να τρέξει ομαλά ;	
13	Είναι το παιδί υποκινητικό;	
14	Αποφεύγει να κινηθεί ακόμα κι όταν χρειάζεται ;	
15	Παρουσιάζει αστάθεια στο βάδισμά του ;	
16	Κουράζεται εύκολα ;	
17	Στριφογυρίζει διαρκώς στη θέση του όταν κάθεται ;	
18	Κινείται υπερβολικά μέσα στην τάξη ;	
19	Δυσκολεύεται να κάνει μικρά πηδηματάκια με τα δύο πόδια ;	
20	Οι κινήσεις του παιδιού είναι απότομες, κοφτές και	

	περιορισμένες;	
21	Το παιδί έχει την τάση να περιορίζει τις ενέργειές του σε μια μικρή περιοχή, χωρίς λόγο;	
22	Το παιδί έχει την τάση να παραβαίνει τα προκαθορισμένα ή τα φυσικά όρια;	
23	Είναι το παιδί ικανό να εκτιμήσει τη σχέση αντικειμένων μεταξύ τους ή ως προς τον εαυτό του, σε σχέση με το χώρο;	
24	Είναι το παιδί υπερβολικά προσεχτικό και δειλό από φυσική άποψη;	
25	Είναι απρόσεχτο ως προς την ασφάλειά του;	
26	Έχει άγνοια των φυσικών κινδύνων;	
27	Το επίπεδο ενέργειας του παιδιού είναι σταθερά πολύ υψηλό ή πολύ χαμηλό;	
28	Το επίπεδο ενέργειας του παιδιού είναι σταθερά πολύ υψηλό ή πολύ χαμηλό;	
29	Υπάρχει ακραία εναλλαγή στο επίπεδο ενέργειας του παιδιού;	
30	Το παιδί περπατά κυκλικά, ή κινείται μέσα στο δωμάτιο με τον ίδιο τρόπο επανειλημμένα, π.χ. από τους κύβους στο καβαλέτο, στο τραπέζι.	
31	Το παιδί κινεί τα χέρια του, πάνω – κάτω όταν περπατά, ενώ δεν υπάρχει προφανής λόγος (π.χ. ότι κάνει το αεροπλάνο ή παριστάνει το πουλί).	
32	Το παιδί μπορεί να ασχολείται με μια σειρά σωματικών κινήσεων χωρίς προφανές νόημα;	

B. Συντονισμός λεπτής κινητικότητας

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	ΠΑΡ/ΣΕΙΣ
1	Η ικανότητα του παιδιού να εκτελέσει δεξιότητες που απαιτούν συντονισμό της λεπτής κινητικότητας φαίνεται να καθυστερεί σε σχέση με τα άλλα παιδιά της ηλικίας του;	

2	Του πέφτουν συχνά αντικείμενα από τα χέρια ;	
3	Δυσκολεύεται να τακτοποιήσει τα προσωπικά του αντικείμενα;	
4	Αντιμετωπίζει το παιδί δυσκολίες στο να σηκώσει και να κρατήσει αντικείμενα με τον αντίχειρα και το δείκτη;	
5	Είναι ανίκανο να ισορροπήσει δύο κύβους τον ένα πάνω στον άλλο;	
6	Αντιμετωπίζει δυσκολία στο να τοποθετεί ένα κομμάτι σ' ένα παζλ κατάλληλο για την ηλικία του;	
7	Δυσκολεύεται να χρησιμοποιήσει ψαλίδι ;	
8	Ζωγραφίζει χωρίς προθυμία ;	
9	Δυσκολεύεται να υποδεχτεί μπάλα ;	
10	Αντιμετωπίζει δυσκολία να πετάξει τη μπάλα προς τα πάνω ;	
11	Μπορεί να αυτοεξυπηρετηθεί κατά την διάρκεια του φαγητού ;	
12	Μπορεί να πλάσει πλαστελίνη με τα χέρια ;	
13	Δυσκολεύεται σε παιχνίδια που απαιτούν λεπτό χειρισμό ; (π.χ. χάντρες , υφαντική κ.τ.λ.)	
14	Είναι απρόθυμο να δοκιμάσει καινούργια πράγματα ; (υλικά ή δραστηριότητες).	
15	Μπορεί να ταιριάζει δύο όμοια σχήματα ;	
16	Μπορεί να ταιριάζει δύο όμοια χρώματα ;	

Γ. Σχέσεις με τους ανθρώπους

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	ΠΑΡ/ΣΕΙΣ
1	Αντιμετωπίζει το παιδί δυσκολίες στη σχέση του με τους ενηλίκους;	
2	Αντιμετωπίζει το παιδί δυσκολίες στη σχέση του με τα άλλα παιδιά;	
3	Φαίνεται να αισθάνεται άβολα με τους ανθρώπους;	

4	Έχει το παιδί την τάση να παίζει μόνο του; (σε σχέση με την ηλικία του;).	
5	Φαίνεται αποτραβηγμένο από την υπόλοιπη ομάδα;	
6	Κοιτάζει το παιδί τους άλλους στα μάτια;	
7	Έχει το παιδί την τάση να μη συμμετέχει στις ομαδικές δραστηριότητες;	
8	Το παιδί μιλά σπάνια στα άλλα παιδιά;	
9	Όταν το παιδί συμμετέχει σε κάποια ομαδική δραστηριότητα έχει την τάση να είναι ντροπαλό;	
10	Είναι το παιδί υπερβολικά προσκολλημένο σ' ένα άτομο, ενώ φαίνεται να τρομάζει από τα άλλα άτομα;	
11	Αντιστέκεται το παιδί υπερβολικά στις οδηγίες και τις υποδείξεις της δασκάλας;	
12	Προσκολλάται το παιδί στους ενήλικους, τους αγγίζει συχνά;	
13	Είναι το παιδί εξαρτημένο και απαιτεί τη βοήθεια ή την έγκριση των ενηλίκων κ.τ.λ.;	
14	Είναι το παιδί υπερβολικά αντεκδικητικό - απαθές;	
15	Έχει το παιδί την τάση να εγκαταλείπει υλικά κ.τ.λ. για χάρη άλλων παιδιών, χωρίς διαμαρτυρία, δίνει τη σειρά του εύκολα;	
16	Έχει το παιδί την τάση να εγκαταλείπει γρήγορα αν δεν πάρει αμέσως απάντηση από τους άλλους;	
17	Είναι ανυπάκουο προς τη δασκάλα;	
18	Καυγαδίζει συχνά;	
19	Είναι το παιδί επιθετικό χωρίς να το προκαλεί κανένας;	
20	Έχει το παιδί την τάση να εκδηλώνει την επιθετικότητά του και στην πράξη;	
21	Εκφράζει το παιδί την επιθετικότητά του προφορικά; ξεφωνίζει, βρίζει ή βλαστημά ;	

Δ. Τρόποι Έκφρασης Συναισθημάτων

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	ΠΑΡ/ΣΕΙΣ
1	Έχει το παιδί την τάση να ελέγχει το θυμό του ;	
2	Αποτυγχάνει στο να εκφράσει το θυμό του, είτε σωματικά είτε προφορικά, ακόμα κι όταν το ερέθισμα θα προκαλούσε συνήθως θυμό;	
3	Είναι το παιδί υπερβολικά φοβισμένο;	
4	Έχει το παιδί έμμονες φοβίες (π.χ. φόβους των σκύλων ή των ξένων);	
5	Έχει το παιδί την τάση να είναι παθητικό, δειλό ή ανήσυχο;	
6	Κλαίει πολύ;	
7	Κλαίει εύκολα και με το παραμικρό;	
8	Εκφράζει το παιδί τους φόβους του συχνά στο δραματικό παιχνίδι;	
9	Έχει το παιδί συχνές ή και ακραίες αλλαγές διάθεσης;	
10	Έχει το παιδί ξαφνικά και, προφανώς, απρόκλητα ξεσπάσματα κλάματος, θυμού ή γέλιου, που είναι ανίκανο να ελέγξει;	
11	Έχει το παιδί την τάση να ξεφωνίζει συχνά;	
12	Έχει το παιδί την τάση να αντιδρά ακατάλληλα σε καταστάσεις ή ερεθίσματα;	
13	Έχει το παιδί συχνές εκρήξεις θυμού;	
14	Εκφράζει το παιδί προσμονή καταστροφών;	
15	Εμφανίζεται αβέβαιο για τον εαυτό του και τις ικανότητές του ;	
16	Εμφανίζεται υπερβολικά σίγουρο για τον εαυτό του και τις ικανότητές του ;	
17	Δυσανασχετεί την ώρα της προσέλευσης;	
18	Εγκαταλείπει γρήγορα τις προσπάθειές του όταν δεν τα καταφέρνει καλά σε μια δραστηριότητα;	

19	Αποφεύγει να εκφράζει τα συναισθήματά του;	
----	--	--

Ε. Γνωστική Λειτουργία.

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	ΠΑΡ/ΣΕΙΣ
1	Έχει το παιδί πολύ μικρό διάστημα προσοχής;	
2	Παραμένει σε μια δραστηριότητα πολύ λιγότερο απ' ό,τι τα περισσότερα παιδιά της ομάδας;	
3	Εγκαταλείπει γρήγορα μια δραστηριότητα χωρίς να την έχει ολοκληρώσει;	
4	Περισπάται πολύ εύκολα το παιδί από ήχους, δραστηριότητες άλλων παιδιών κ.λ.π.;	
5	Είναι ανίκανο να δει ομοιότητες και διαφορές;	
6	Είναι ανίκανο να ταιριάζει χρώματα, σχήματα;	
7	Δυσκολεύεται να κάνει ταξινομήσεις ή ομαδοποιήσεις αντικειμένων;	
8	Είναι ανίκανο ν' ακολουθήσει ένα αντικείμενο, π.χ. μια μπάλα ή ένα άτομο, με τα μάτια του;	
9	Έχει το παιδί φτωχές ακουστικές δεξιότητες ακόμα κι όταν η ακοή του είναι φυσιολογική;	
10	Δυσκολεύεται το παιδί να καταλάβει από πού έρχεται ένας ήχος;	
11	Είναι ανίκανο να θυμηθεί προφορικές οδηγίες ή ιστορίες που λέει η δασκάλα (όταν δεν υπάρχουν εικόνες που βοηθούν στην απομνημόνευση της ιστορίας) ;	
12	Δυσκολεύεται το παιδί να ξεχωρίσει τον ένα ήχο από τον άλλο , π.χ το "μπ" από το "χ" ή το "λ" από το "ρ";	
13	Έχει το παιδί λίγα ενδιαφέροντα; (Ως αποτέλεσμα, αντί να ασχολείται με κάποια δραστηριότητα όπως τα άλλα παιδιά, μπορεί να βυζαίνει το δάχτυλό του, να αυνανίζεται, να λικνίζεται κ.τ.λ.).	

14	Έχει το παιδί την τάση να μην αντιλαμβάνεται όσα συμβαίνουν γύρω του;	
15	Έχει το παιδί την τάση να αδιαφορεί για όσα συμβαίνουν γύρω του;	
16	Έχει την τάση να συγχέει το “εσύ” με το “εγώ” ; το “αυτός” ή το “αυτή” με το “εγώ”;	
17	Μπερδεύεται το παιδί από τις αλλαγές (επίπλων , σχολικής ρουτίνας κ.τ.λ.) ;	
18	Είναι το παιδί ανίκανο να μάθει, όπως τα άλλα παιδιά της ηλικίας του, βλέποντας και ακούγοντας;	
19	Σε σύγκριση με τους συνομηλίκους , έχει το παιδί λιγότερες γενικές γνώσεις για τον κόσμο και τον εαυτό του;	
20	Έχει το παιδί φτωχή μνήμη;	
21	Δείχνει το παιδί έλλειψη λογικής ικανότητας;	
22	Έχει την τάση να λέει ασυναρτησίες;	

ΣΤ. Γλώσσα και Ομιλία

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	ΠΑΡ/ΣΕΙΣ
1	Μιλά σπάνια το παιδί;	
2	Το παιδί επικοινωνεί μη λεκτικά περισσότερο απ’ ό,τι λεκτικά;	
3	Είναι το παιδί ηχολαλικό; Επαναλαμβάνει ό,τι του λένε αντί να απαντά κατάλληλα;	
4	Συγχέει το παιδί λέξεις που σχετίζονται μεταξύ τους π.χ. λέει τραπέζι όταν εννοεί καρέκλα;	
5	Έχει δυσκολία στο ν’ ακολουθήσει απλές οδηγίες;	
6	Είναι ανίκανο να καταλάβει αυτό που του λένε, ακόμα κι όταν δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα με την ακοή του;	
7	Καταλαβαίνει το παιδί το νόημα των επιρρημάτων όπως : “μέσα” ή “έξω” , “επάνω” , ή “κάτω”, “μπροστά” ή	

	‘πίσω’;	
8	Έχει το παιδί φτωχή εκφραστική γλώσσα;	
9	Χρησιμοποιεί το παιδί κυριολεκτικές περιγραφές αντί των συνηθισμένων γενικών όρων;	
10	Έχει το παιδί δυσκολία στη μάθηση της σωστής γραμματικής και σύνταξης μιας πρότασης; (Ανάλογα με την ηλικία)	
11	Είναι το παιδί ανίκανο να θυμηθεί λέξεις που ξέρει και τις αντικαθιστά με ονοματοποιητικούς ήχους π.χ. ‘μπε – μπε , για το πρόβατο (όπως κάνει πολύ μικρότερο παιδί);	

Z. Λειτουργία του Εγώ

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	ΠΑΡ/ΣΕΙΣ
1	Έχει το παιδί αυτοεκτίμηση;	
2	Το παιδί έχει την τάση να υποτιμά τον εαυτό του;	
3	Έχει το παιδί την τάση να είναι υπερβολικά ευαίσθητο στην κριτική, να φοβάται την αποδοκιμασία;	
4	Έχει το παιδί την τάση να αυτοτιμωρείται;	
5	Διστάζει το παιδί να δοκιμάσει καινούργια υλικά ή δραστηριότητες;	
6	Είναι το παιδί υπερβολικά παρορμητικό;	
7	Το παιδί έχει την τάση να ενεργεί χωρίς να σκέφτεται τα πιθανά επακόλουθα της πράξης του ;	
8	Έχει το παιδί την τάση να ελέγχει υπερβολικά τα συναισθήματά του;	
9	Δείχνει το παιδί έλλειψη ανεκτικότητας σε καταστάσεις που μπορούν να προκαλέσουν δυσφορία;	
10	Έχει το παιδί την τάση να επιδιώκει την τελειότητα;	
11	Έχει το παιδί την τάση να επαναλαμβάνει την ίδια δραστηριότητα για ασυνήθιστα μακρά χρονικά διαστήματα;	
12	Έχει το παιδί την τάση να μιλά στον εαυτό του δυνατά ή	

	χαμηλόφωνα;	
13	Έχει την τάση να δημιουργεί φανταστικούς συντρόφους στο παιχνίδι του και να συνομιλεί μαζί τους;	
14	Έχει το παιδί δυσκολία στο διαχωρισμό του πραγματικού από το φανταστικό;	

Πρωτόκολλο καταγραφής της παρατήρησης

Μαθητής Ημερ. Γενν.....

Επίπεδο ή τάξη.....

Σχολείο Περιοχή.....

Δάσκαλος

Γενική Εκτίμηση Δεδομένων

.....

Τωρινό Επίπεδο

Δεξιότητες αδρής κινητικότητας

.....

Δεξιότητες λεπτής κινητικότητας

.....

Σχέσεις με τους ανθρώπους

.....

Τρόποι έκφρασης συναισθημάτων

.....

Γνωστικές Λειτουργίες

.....

Γλώσσα και ομιλία

.....

Λειτουργία του Εγώ

.....

Παροχή Ειδικής Εκπαίδευσης

.....

Άρχισε Μέχρι

.....

Έκταση και συμμετοχή σε συνηθισμένο πρόγραμμα

.....

<p>Ετήσιοι Στόχοι Μαθητή</p> <p>Ημερομηνία :</p> <p>Στόχος :</p>	<p>Εκτίμηση της κατάστασης & παρατηρήσεις.</p>
<p>Ημερομηνία :</p> <p>Στόχος :</p>	<p>Εκτίμηση της κατάστασης & παρατηρήσεις.</p>
<p>Ημερομηνία :</p> <p>Στόχος :</p>	<p>Εκτίμηση της κατάστασης & παρατηρήσεις.</p>

Παρατήρηση

Παραδείγματα

- 1) Ο Γιώργος, ένα μήνα μετά την έναρξη του σχ. έτους, μπαίνει καθημερινά στην αίθουσα του νηπιαγωγείου, την ώρα της προσέλευσης σερνόμενος από τη μητέρα του, κρατώντας σφιχτά το χέρι της. Κλαίει και φωνάζει πως θέλει και τη μαμά του μέσα στο σχολείο (υπερβολική προσκόλληση στη μητέρα).
- 2) Ο Άγγελος δεν μπορεί να καθίσει στη θέση του για αρκετή ώρα και να ασχοληθεί με την εργασία του. Στα δέκα λεπτά που τον παρατηρήσαμε σηκώθηκε 10 φορές από τη θέση του για να αναζητήσει κάτι άλλο πέραν των υλικών με τα οποία δούλευε (υπερκινητικότητα, έλλειψη συγκέντρωσης προσοχής).
- 3) Ο Λεωνίδας στην ώρα του διαλείμματος σκαρφάλωσε πάνω στο περβάζι της σκάλας του σχολείου έξω από τα κάγκελα και κρατώντας με το ένα μόνο χέρι την κουπαστή περπατούσε πάνω- κάτω (άγνοια κινδύνου).
- 4) Η Μαίρη αποφεύγει να εκφράζεται με λόγια. Στις ερωτήσεις της δασκάλας απαντά γνέφοντας με το κεφάλι προς τα κάτω και όχι προς τα πάνω. Εκφράζει την ικανοποίησή της με ένα χαμόγελο και την απογοήτευσή της σουφρώνοντας τα χείλη της (αποφυγή λεκτικής επικοινωνίας).

Ασκήσεις

- 1) Ποιες μεθόδους καταγραφής της συμπεριφοράς γνωρίζετε ;
- 2) Ποιες μορφές συμπεριφοράς προτείνετε για παρατήρηση μέσα στην τάξη την ώρα της προσέλευσης ;
- 3) Ποιες μορφές της συμπεριφοράς προτείνετε για παρατήρηση την ώρα του διαλείμματος ;
- 4) Ποιες μορφές της συμπεριφοράς προτείνετε για παρατήρηση την ώρα του φαγητού ;

Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών

- 1) Ένα παιδί που είναι υποκινητικό :
 - α. Τρέχει όλη την ώρα πάνω –κάτω ;
 - β. Έχει κινήσεις αργές και νωθρές ;
 - γ. Στριφογυρίζει στη θέση του ακόμα και όταν κάθεται ;

- 2) Η Νατάσσα τρέχει με το ποδήλατό της και πέφτει κάτω, χτυπάει και ματώνουν τα χείλη της. Χωρίς να πει κουβέντα και χωρίς να κλάψει, σηκώνεται ξανανεβαίνει στο ποδήλατό της και συνεχίζει τη βόλτα της . Πιστεύετε ότι :
 - α. Εκφράζει με ευκολία τα συναισθήματά της ;
 - β. Είναι αδιάφορη ;
 - γ. Δυσκολεύεται να εκφράσει τα συναισθήματά της ;

- 3) Ένα παιδί ήσυχο γενικά με φυσιολογική νοημοσύνη δεν ακολουθεί καθημερινές απλές εντολές της δασκάλας αν δεν φωνάξει δυνατά. Τι είναι πιο πιθανό να του συμβαίνει ;
 - α. Αρνείται να υπακούσει ;
 - β. Δυσκολεύεται στην εκτέλεση απλών εντολών ;
 - γ. Έχει πρόβλημα στην ακοή του ;

- 4) Όταν θέλουμε να παρατηρήσουμε τη συμπεριφορά ενός παιδιού για να σχηματίσουμε μια πλήρη εικόνα της :
 - α. Παρατηρούμε το παιδί πάντα την ίδια ώρα ;
 - β. Παρατηρούμε το παιδί την ώρα που παίζει με τους συμμαθητές του ;
 - γ. Παρατηρούμε το παιδί σε διαφορετικές καταστάσεις και διαφορετικές ώρες της ημέρας κάθε φορά ;

Βιβλιογραφία

- Bakerman, R., & Gottman, J. M. (1986). *Observing interaction an introduction to sequential analysis*. USA : Cambridge University Press.
- Cohen, D., Stern V., & Balaban N. (1995). (μετ. Δ. Ευαγγέλου, επιμ. Σ. Βοσνιάδου). *Παρατηρώντας και καταγράφοντας τη συμπεριφορά των παιδιών*. Αθήνα: Gutenberg.
- Macrae, S. (1994). (μετ. Κ. Πετρουλάκη, επιμ. Θ. Βελλή). *Μοντέλα & Μέθοδοι για τις Επιστήμες της Συμπεριφοράς*. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.
- Βάμβουκας, Μ. (1993). *Εισαγωγή στην Ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*. Αθήνα : Γρηγόρης.(3^η έκδ.)
- Βοσνιάδου, Σ. (2001). *Εισαγωγή στην Ψυχολογία. Βιολογικές, Αναπτυξιακές και Συμπεριφοριστικές προσεγγίσεις. Τ' Α'.* Αθήνα : Gutenberg.
- Βοσνιάδου, Σ. (1995). *Εισαγωγικό σημείωμα*. Στο Cohen, D., Stern V., & Balaban N. (1995). (μετ. Δ. Ευαγγέλου, επιμ. Σ. Βοσνιάδου). *Παρατηρώντας και καταγράφοντας τη συμπεριφορά των παιδιών*. Αθήνα: Gutenberg
- Ο.Ε.Δ.Β. (1993). *Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο. Βιβλίο Νηπιαγωγού*. Αθήνα
- Φίλιας, Β., κ. άλ. (1996). *Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών*. (2^η εκδ.) Αθήνα: Gutenberg.

Γλωσσάριο

- 1. Αδρή κινητικότητα:** Η κινητικότητα που αφορά το σύνολο του σώματος και υποστηρίζεται από πολύ ευρεία διάχυση του μυϊκού τόνου
- 2. Λεπτή κινητικότητα:** Η κινητικότητα που αφορά ένα μέρος του σώματος, κατά κύριο λόγο το χέρι από τον καρπό και κάτω και η οποία υποστηρίζεται από τη δυνατότητα εστιασμού του μυϊκού τόνου.
- 3. Φοβία:** Παθολογικός φόβος για ένα αντικείμενο ή μια κατάσταση. Το άτομο αν και αντιλαμβάνεται ότι ο φόβος του είναι παράλογος, δεν μπορεί να τον ελέγξει και αποφεύγει το αντικείμενο ή την κατάσταση.
- 4. Γνωστικές λειτουργίες:** Οι νοητικές διαδικασίες που εμπλέκονται στην αντίληψη, προσοχή, μάθηση, σκέψη και στην επίλυση προβλημάτων.

Χρήσιμα site

- 1.Ελληνική επιστημονική εταιρία ειδικής αγωγής-προσέγγιση, Greek Scientific of Special education-Proseggisi : www.proseggisi.gr/news.php

2. Γνωσιακή :<http://ibrt.gr/kids.htm>
3. Οργάνωση και λειτουργία των Νηπιαγωγείων : <http://1grpe-vthess.sch.gr/PD200.html>
4. <Teach.gr> : The gate to knowledge . Πανελλήνιος επιστημονικός Σύλλογος Ειδικής Αγωγής και σύλλογος μετεκπαιδευομένων : www.teach.gr/show.ctm?page=hmerides/hm_09.htm